

~ BALIS TRÄDGÅRDAR ~

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE VID LTJ-FAKULTETEN 2010 TRÄDGÅRDSINGENJÖRSPROGRAMMET - DESIGN (15HP)
JENNI NORDSTRÖM ~ JOSEPHINE UNGERHOLM-NORRBO ~ LINNÉA DICKSON

BALIS TRÄDGÅRDAR

Jenni Nordström, Josephine Ungerholm-Norrbo, Linnéa Dickson,
Trädgårdsingenjörsprogrammet

Självständigt arbete vid LTJ – fakulteten

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp

Examensarbete omfattande 15 hp

Nivå: C G2E

Kurskod/Titel: EX0381/Kandidatarbete i Trädgårdsdesign, 15 hp

Huvudområde: Landskapsplanering

Program/Utbildning: Trädgårdsingenjör med inriktning design, Kandidatexamen
2010

Handledare: Cecilia Öxell

Examinator: Karin Svensson

Utgivningsår: Alnarp: 31/03/2010

Nyckelord: Bali, komplex, trädgårdsdesign, "Bali-Style", traditionellt

Engelsk titel: Gardens of Bali

FÖRORD

Resan till Bali blev möjlig tack vare att vi erhöll Romans resestipendium 2009.

Vi vill tacka vår handledare Cecilia Öxell för hennes personliga och engagerade vägledning. Vidare vill vi tacka Made Wijaya, John Pettigrew, Thorsten d'Heureuse, Runta Arimbawa, Ide Sadhu och I Wayan Sujendra för deras generositet med tid och information.

Vi vill också tacka Gusti och alla generösa människor på Bali som korsat vår väg. De har tålmodigt svarat på våra frågor och gett oss en inblick i det balinesiska vardagslivet.

Tack Kristofer Matti för den grafiska formgivningen.

Vi hoppas att den här uppsatsen kommer att ge en inblick i trädgårdskulturen på Bali.

Linnéa Dickson, Jenni Nordström och
Josephine Ungerholm-Norrbo, Malmö 2010

SAMMANFATTNING

Hur ser en traditionell balinesisk trädgård ut? Hur relaterar dagens trädgårdsdesigners på Bali till den och hur är den traditionella trädgården synlig i den moderna trädgårdsdesignen?

För att besvara dessa frågor reste vi till Bali, januari 2010, och intervjuade trädgårdsdesigners samt besökte trädgårdar.

På Bali är tradition och religion en stor del av vardagen. Det balinesiska komplexet är till stor del utformat efter religiösa principer. Även funktionalitet spelar en roll, såsom ätliga växter nära köket. Komplexet är en muromgärdad samling av hus där varje hus har olika funktioner som ett hus för kök, ett för att sova i osv. Utrymmet mellan husen fungerar som en samlingsplats där vänner och familj umgås och är inte en trädgård i västerländsk mening då både rabatter och gräsmatta saknas. Växterna man använder har en religiös eller funktionell innerbörd och statyer har en central plats. Familjen och komplexets viktigaste plats är templet.

I de moderna trädgårdarna återkommer element från de balinesiska komplexen gång på gång och detta kallas "Bali-Style". Det som främst utmärker "Bali-Style" är användandet av lokala material. Denna designstil började på 1960-talet då turismen ökade och många västerländska arkitekter flyttade till Bali. Lyxiga hotell och privatboenden byggdes och man integrerade lokala material och skulpturer i en miljö med västerländska designideal.

I de moderna trädgårdar som är designade i "Bali-Style", kan man hitta olika element från det traditionella komplexet inlemmat i en modern kontext. Dock räcker det inte att bara ha t.ex. elementet vatten, utan det måste vara lokala balinesiska material och skulpturer för att skapa "Bali-Style".

Vi har intervjuat verkande trädgårdsdesigners, och gjort åtskilliga platsbesök i både moderna och traditionella anläggningar på Bali. Utöver detta gjordes en litteraturstudie. Vår förhoppning är att detta arbete ska ge en bild av det traditionella komplexet och "Bali-Style" och vidga synen på vad en trädgård kan vara.

SUMMARY

What does a traditional Balinese garden look like? How do the garden designers working in Bali today relate to it, and is the traditional garden visible in modern garden architecture? To answer these questions, we travelled to Bali in January 2010 to interview garden designers and visit gardens.

Tradition and religion are a large part of everyday life in Bali. The Balinese household compound is mainly built after religious principles and with regard to functionality, for example edible plants are placed near the kitchen. Inside the walled compound there are usually a number of houses with different functions – a house for sleeping, kitchen, etc. The space between the houses is a place for the family to congregate and socialise with guests and with each other. The compound does not have a garden in the western sense, as borders and lawns are missing. The plants that are used have a religious or functional meaning and statues are found all over the garden.

In modern gardens the features of the Balinese compound, such as water, statues, woodcarvings and traditional plants, are used over and over again. This is called "Bali-style". The most important feature of the Bali-style garden is the use of local materials. This all started in the 1960s, when tourism in Bali increased. At that time many Western architects moved to Bali and started to build luxurious hotel resorts and private estates, where they integrated local materials and statues in a modern Western design.

Bali-style gardens contain features from the traditional compound in a modern context. However, local materials and sculptures are needed to create the Bali-style garden, as simply including one feature such as water is not enough.

We interviewed garden designers working in Bali, visited a nursery and made several field studies in modern and traditional gardens. We also carried out a literature study. We hope this thesis will give the reader an insight into the Balinese compound and the Bali-style garden and broaden the picture of what a garden can be.

~ INNEHÅLLSFÖRTECKNING ~

1. INTRODUCTION

- 1.1** Bakgrund
- 1.2** Syfte
- 1.3** Avgränsningar

2. MATERIAL OCH METOD

- 2.1** Intervjuer
- 2.2** Platsbesök
- 2.3** Litteraturstudier
- 2.4** Reflektioner runt metoder

3. RESULTAT

- 3.1** Religion
- 3.2** Det balinesiska komplexet
 - 3.2.1** Husen – Skelett och kroppsdelar
 - 3.2.2** Familjetemplet
 - 3.2.3** Översikt över det traditionella komplexet
 - 3.2.4** Entrén
 - 3.2.5** Skulpturer och träsniderier
 - 3.2.6** Trädgården – Blodet och organen
- 3.3** Dagens tropiska trädgårdar – ”Bali-Style”
 - 3.3.1** Historien om ”Bali-Style”
 - 3.3.2** Dagens trädgårdsdesigners på Bali
 - 3.3.3** Tre moderna trädgårdar

4. DISKUSSION

- 4.1** Ett traditionellt komplex?
- 4.2** Arbetar d’ Heureuse, Pettigrew och Wijaya enligt ”Bali-Style”?
- 4.3** Hur utmärkande är egentligen de element som är typiska för ”Bali-style”?

5. SLUTSATS

6. REFERENSER

- 6.1** Tryckta källor
- 6.2** Elektroniska källor
- 6.3** Bilder

7. BILAGOR

1. INTRODUKTION

1.1 BAKGRUND

Efter att ha läst boken Tropical garden design av Made Wijaya väcktes vårt intresse för trädgårdsarkitektur på Bali. Då vi fördjupade oss i ämnet förstod vi att det handlade om två olika fenomen. Dels den traditionella balinesiska arkitekturen och en modern tropisk designstil som hämtar inspiration från den tidigare.

Det vi vill undersöka är hur en traditionell balinesisk trädgård ser ut och hur denna har influerat dagens trädgårdsdesigners på Bali. Hur uttrycks den traditionella stilen i dagens design?

För att svara på dessa frågor reste vi till Bali, som ligger i sydostasien, för att med egna ögon observera de båda fenomenen och träffa verksamma trädgårdsdesigners. För oss var en viktig del av arbetet att åka till Bali för att själva uppleva kulturen och trädgårdarna då detta ger en helt annan förståelse för ämnet. Framförallt för att få en djupare förståelse för den traditionella trädgården var det viktigt att lämna böckerna och uppleva det vardagliga livet på Bali, såsom matlagning, ceremonier och familjeliv då det har en stor inverkan på hur komplexet formats.

För trädgårdsdesigners är det viktigt att ha ett vitt perspektiv på begreppet trädgård för att kunna utveckla framtidens utemiljöer. Därför är det angeläget att studera olika kulturers syn på trädgården och vilka faktorer som formar designen. Detta för att ge oss inspiration och ett vidare perspektiv på begreppet trädgård och vårt eget framtida arbete som trädgårdsdesigners.

I vår utbildning har vi inte studerat någonting om Sydostasien, varken växtmaterial eller tankar runt design. Vi tycker därför att det är ett ämne värt att fördjupa sig i.

1.2 SYFTE

Vårt mål är att åka till Bali och besöka anläggningar, trädgårdar samt intervjua trädgårdsdesigners och trädgårdsmästare som verkar i regionen. Vårt syfte är att besvara följande frågeställningar:

1. Hur ser den traditionella Balinesiska trädgården ut?

2. Hur relaterar designstilen "Bali-Style" och dagens trädgårdsdesigners på Bali till den traditionella trädgården?

1.3 AVGRÄNSNINGAR

För att besvara fråga två krävs en historisk genomgång av ”Bali-Style”. Vi har dock begränsat oss till nittonhundrasextiotalet och framåt även om tidigare influenser, som kolonialismen har påverkat den moderna trädgården. Detta har vi gjort då det visade sig att ”Bali - Style’s” historia inte är äldre än så. Vi kommer inte att beskriva modertemplens trädgårdar utan endast de tempelträdgårdar som är kopplade till den balinesiska familjens komplex. De trädgårdar på Bali som inte faller inom ramen för ”Bali-Style” eller det traditionella komplexet kommer vi inte behandla.

På grund av tidsbrist har vi begränsat oss till ett fåtal utvalda intervjupersoner och anläggningar.

2. MATERIAL OCH METOD

2.1 INTERVJUER

Samtliga intervjuer var halvöppna och kvalitativa. Vi valde denna metod då det passade situationen. Intervjuerna genomfördes på våra intervjupersoners kontor. Detta gav möjligheten att dels se hur de arbetar och de kunde visa sina projekt. Vi förberedde ett antal intervjufrågor (se bilaga 3) för att inte glömma bort någon viktig del. Frågorna var till viss del anpassade efter personen vi intervjuade och vi utgick ifrån några få grundfrågor. Andra frågor tillkom beroende på intervjupersoner. Under intervjun var en av oss huvudansvarig för att ställa frågorna, de andra två antecknade och föll in i samtalet när de ville. Vi spelade in intervjuerna med en diktafon. Under transkriberingen fokuserade vi på det som var relevant för frågeställningen. Information som föll utan för ämnets ramar transkriberades ej i sin helhet, utan sammanfattades endast.

Trädgårdsdesignern Thorsten d' Heureuse (fig. 1) fick vi kontakt med innan vi åkte till Bali och bokade in ett möte. Vi träffade honom på hans kontor i Sanur. d' Heureuse kommer ursprungligen från Tyskland och har verkat i Indonesien sedan 1988. Han har arbetat i Filipinerna, Tyskland, Fijöarna, Saudiarabien, Singapore, Malaysia, Indonesien, Ryssland och Indien. Eftersom Thorsten d' Heureuse har en lång erfarenhet av tropisk landskapsdesign och har bott på Bali i över 20 år anser vi honom kunnig i ämnet. Han designar bland annat miljön runt privata hus och hotell.

Made Wijaya (fig. 2) kom vi i kontakt med efter att ha läst hans bok Tropical Garden Design. Vi besökte honom på hans kontor i Sanur och fick förutom en intervju en rundtur på anläggningen kring hans kontor Villa Bebek. Made Wijaya har författat åtskilliga böcker om bland annat tropisk design och är en framstående arkitekt i hela Sydostasien. Hans arbete innefattar inte bara hus – och landskapsarkitektur utan även inredningsdesign av både inne - och utomhusmiljö. Wijaya kom till Bali 1973, då som australiensaren Michael White men bytte till ett balinesiskt namn. Made Wijaya, med all sin kunskap om tropisk design och de traditionella balinesiska trädgårdarna har kunnat besvara många av våra frågor.

Vi fick kontakt med John Pettigrew (fig. 3) på Bali genom en vän till honom som heter Carsten Jorgensen, en dansk arkitekt som är verksam på Bali. Pettigrew arbetar över hela Sydostasien som landskapsarkitekt. Han är utbildad vid Irlands Botaniska trädgård och har varit verksam på Bali sedan slutet på 1980-talet. Även Pettigrew designar miljöer kring bl.a. privata hus och hotell.

Baliesen Runta Arimbawa (fig. 4) driver en plantskola som heter Mr Passions Garden Center utanför Sayan. Arimbawa är John Pettigrews främsta leverantör av växter och vi kunde därför boka en intervju med honom. Intervjun blev till en rundvandring bland växterna och Runta Arimbawa berättade vad de hette och vad de användes för. Med hans kunskap om den tropiska floran kände vi att Arimbawa kunde besvara många av våra växtrelaterade frågor.

Den balinesiska arkitekten Ide Sadhu (fig. 5) är en god vän till John Pettigrew och ställde upp på en intervju om den traditionella balinesiska trädgården. Han visade oss

runt i hans privata hem och trädgård. Då Ide Sadhu är balines och arkitekt kunde han besvara på många frågor om den balinesiska traditionella trädgården.

2.2 PLATSBESÖK

Fig. 1. Thorsten d'Heureuse

Fig. 2. Made Wijaya

Fig. 3. John Pettigrew

Under arbetet besökte vi två traditionella trädgårdar och åtta moderna. John Pettigrew rekommenderade oss att besöka två olika komplex han ansåg representativa för det balinesiska komplexet.

Vi valde ut sex moderna trädgårdar som de personer vi intervjuat har designat för att avgöra om våra intervjupersoner arbetar i "Bali-Style" och för att se vad "Bali-Style" innebär. Vi besökte två andra anläggningar, som våra intervjupersoner inte designat för att bredda bilden av dagens trädgårdsdesign. Vi besökte också en plantskola för att lära oss känna igen de växter som används på Bali. Besöken gick till på varierande sätt, som redovisas nedan.

Vi har tolkat "Bali-Style" som en stil där man i en modern design med västerländska ideal fört in traditionella balinesiska element som normalt hittas i ett traditionellt komplex.

För att avgöra om en trädgård går i designstilen "Bali-Style" beslöt vi oss för att utgå från nedanstående lista med kriterier. Utöver dessa kriterier ska anläggningen ha en modern design i grunden där dessa traditionella inslag appliceras, saknas dessa är det inte en anläggning i "Bali-Style".

Lokala skulpturer, ofta mossbeklädda

Hus i den traditionella stilen

Ute möter inne

Vatten som centralt inslag

Växter med religiös innebörd och/eller funktionalitet

Balinesiska träsniderier

Växter i kruka

Muromgärdade innergårdar

DE ANLÄGGNINGAR SOM BESÖKTS ÄR:

Moderna trädgårdar:

The Four Seasons Resort, Jimbaran - Vi fick en rundvandring med huvudträdgårdsmästaren. Han berättade om växterna och om anläggningen i sin helhet. Vi fotograferade och ställde frågor. Anledningen till att vi valde att besöka denna anläggning var att både Wijaya och Pettigrew deltagit i utformningen.

Ubud Hanging Gardens, Ubud - Vi besökte denna trädgård för att se John Pettigrews designstil. Vi visades runt av en receptionist och fick inte vandra fritt pga. respekt för hotellets gäster. Vi fotograferade och observerade.

Hotel Bali Hyatt, Sanur - Vi vandrade fritt runt och fotograferade trädgården i sällskap med Made Wijayas trädgårdsmästare och kompanjon. Vi valde att besöka denna anläggning för att se Wijayas tidigare verk. Bali Hyatt är också en viktig anläggning ur ett historiskt perspektiv.

Villa Keliki, Gianjar - Ytterligare en skapelse av Wijaya. Villa Keliki är en privat egendom under konstruktion, vilket gjorde det extra intressant för oss då vi kunde

Fig. 4. Runta Arimbawa

Fig. 5. Ide Sadhu

Fig. 6. I Wayan Sujendra

observera hur arbetet gick till. Vi fick fritt vandra runt och betrakta samt fotografera trädgården.

Bamboo Indah, Sayan - Denna hotellanläggning är skapad av Jon och Cynthia Hardy. Vi gick dit på rekommendation av Made Wijaya. En anställd på plats visade oss runt och vi fick fotografera.

Ubud gardens, Ubud - Denna privatägda trädgård utanför Ubud är ritad av Cornelius Choy. Även detta var en trädgård Wijaya rekommenderade oss att se. Vi vandrade fritt runt och fotograferade.

Novous Taman Bebek, Sayan - Hotell ritat av Made Wijaya. Vi kunde gå runt och betrakta anläggningen fritt, samt fotografera och prata med de anställda.

Villa Bebek, Sanur - Wijayas kontor och experimentplats designat av honom själv. En av de anställda visade oss runt och berättade om trädgården. Även Wijaya själv visade oss vissa intressanta delar. Fotografier togs.

Traditionella trädgårdar:

Familjen Sadhus komplex, Ubud - Ide Sadhu visade oss runt och berättade om livet på Bali och det traditionella komplexet.

Familjen Sujendras komplex, Ubud - I Wayan Sujendra (fig. 6) visade oss runt i hans familjs komplex och berättade om den traditionella trädgården.

2.3 LITTERATURSTUDIE

För att fördjupa vår kunskap och ge en bakgrund till de platser vi besökte och personer vi träffade genomfördes en litteraturstudie. Vi valde ut ett antal böcker om de olika områden vi behövde utforska. Den litteratur vi använt är följande:

Island of Bali av Miguel Covarrubias (1946) är en historisk bok och beskriver det vardagliga balinesiska livet. Religion, traditioner och kultur behandlas.

Tropical Garden Design av Made Wijaya (1999) behandlar tropiska trädgårdar i hela den tropiska världen med fokus på Bali. Han berättar ur sitt perspektiv som trädgårdsdesigner om olika typer av tropiska trädgårdar och hur dessa relaterar till det land de befinner sig i. Vatten, planter och en del historik behandlas.

Introduction to Balinese Architecture av Julian Davison (2003) är en grundlig genomgång av det traditionella balinesiska komplexet. Davison skriver också om tempel, trädgårdar och om dagens arkitektur och landskapsplanering.

Tropical Garden Design av William Warren (2002) är en genomgång av tongivande tropiska trädgårdar. Olika aspekter som påverkat den tropiska trädgårdsdesignen, som religion, kolonialism och botaniska trädgårdar, tas upp.

Balinese gardens av William Warren (2004) berättar om trädgårdskulturen på Bali. Warren beskriver olika trädgårdar, samt tar upp växter som används och den balinesiska naturen. Han beskriver både den traditionella och den moderna trädgården på Bali.

Tropical garden plants av William Warren (2005) är ett uppslagsverk över de vanligaste tropiska växterna.

2.4 REFLEKTIONER RUNT METODERNA

Bristen på tillgänglig litteratur innan vi reste till Bali gjorde att vi inte kunde förbereda oss så mycket inför de första intervjuerna och platsbesöken. Skulle vi haft mer litteratur innan resan hade förmodligen inte resultatet ändrats, men arbetet underlättats. Att vi inte kunde läsa in oss så mycket på ämnet kan ha gett oss en mer öppen attityd och gjort att vi inte bara letade efter det vi förväntade oss att hitta.

Då vi inte hittat någon stor mängd litteratur i ämnet har de kvalitativa intervjuerna varit av stor vikt. Det som kan kritiseras i denna metod är att informationen kan ändras, t ex. beroende på intervjuobjektets humör. Vi kan dock inte se något annat sätt att besvara våra frågeställningar under givna tidsramar, hade vi haft mera tid skulle vi eventuellt kunnat intervjua fler eller använda kvantitativa metoder, som en enkät. Men skulle detta ha ändrat resultatet? Eventuellt, eftersom våra resultat bygger på ett fåtal personers information. Det kan göra informationen subjektiv och endast spegla våra intervjuobjekts åsikter. Dock stärks dessa trädgårdsdesigners utsagor genom att motsvarande information har hittats i litteratur och vi anser våra intervjuobjekt vara kunniga i ämnet. Dessutom skulle en kvantitativ metod eventuellt inte ha fungerat i brist på yrkesarbetade trädgårdsdesigners på Bali.

Den litteratur vi har använt har gett oss bra fakta men dess trovärdighet kan kritiseras då en del av böckerna är en aning populärvetenskapliga. Vi anser att det inte fanns något annat sätt än att använda den här litteraturen, då vi inte hittat annan information som berör vårt ämne. Detta skulle kunna påverka vårt resultats trovärdighet. Men som vi nämnt ovan har samma information hittats i både litteratur, intervjuer och på platsbesök. Det gör att vi anser våra resultat som trovärdiga. Våra valda metoder; litteraturstudier, platsbesök och intervjuer kompletterade varandra och vi hade inte kunnat vara utan någon del.

En av böckerna, *Island of Bali* är från 1946 och kan anses som gammal. Vi anser dock inte att det är något större problem då boken behandlar bl. a. religion och det traditionella komplexet. Det har enligt våra platsbesök och intervjuer inte ändrats.

Tyvärr är alla våra källor män. Förmodligen skulle inte resultatet ha ändrats om situationen varit annorlunda, men ett kvinnligt perspektiv kunde ha berikat uppsatsen.

3. RESULTAT

Då religion är en så pass stor del av det balinesiska tänkesättet liksom den balinesiska trädgården följer ett avsnitt om religion för att underlätta förståelsen för den traditionella trädgården.

3.1 RELIGION

Fig. 7. Skolungdomar som utför ceremonier

Religionen på Bali kallas balinesisk hinduism (Davidsson, J. 2003). Det är en blandning av hinduism, buddism och animism där gudar och halvgudar dyrkas tillsammans med förfäders andar, heliga platser och Buddha. Till detta läggs tron på medicinmän och svart magi (Covarrubias, M. 1946). Balineserna är väldigt öppensinnade när det kommer till nya religioner och är det någon religion som känns extra intressant plockas bitar ur den och appliceras på deras egen religion. Ett exempel är att den buddistiska förgrundsfiguren Buddha har blivit den hinduiska guden Shivas kusin på Bali. Det balineserna också har gjort är att ta sin religion och passa in den i det vardagliga livet och format om den till lagar som de måste följa (fig. 7). Denna lag kallas adat. Genom harmoniskt samarbete av alla medlemmar i byn kan övernaturliga krafter kontrolleras och byns gemensamma magiska kraft kan styrkas på så vis. Byn har nämligen, precis som människan, en kraft som sakta förtvinar om den inte fylls på genom återkommande magiska riter. Om en människa i byn bryter mot lagen straffas hela byn kollektivt genom att byns magiska kraft försvagas (Covarrubias, M. 1946).

Fig. 8. Offertyg på *Ficus benghaliensis*

Kosmologi är också en viktig del av det balinesiska trossystem och påverkar många delar av det vardagliga livet. På Bali delar man upp universum i tre olika delar. Himmelriket (swah) där gudar och förfäder bor, jorden (buhwah) där människan bor och underjorden (buhr) som är de onda andarnas hemvist. Himmelriket representeras på jorden av bergen och är den heligaste delen på Bali. Den orenaste delen är havet som representerar underjorden. Däremellan kommer inlandet (Davidsson, J. 2003). Bergen och havet är två poler, där bergen är det positiva och havet det negativa. Dessa poler påverkar varje aspekt av det balinesiska livet och man delar upp allt i två. Manligt och kvinnligt, starkt och svagt, frisk och sjuk, rent och orent, för att sammanfatta det hela: livet och döden, gott och ont (Covarrubias, M. 1946). Det representeras i kosmologin av två huvudriktningar, kaja och kelod. Kaja är uppströms, mot bergen och kelod är nedströms, mot havet (Davidsson, J. 2003).

Balineserna tror att det finns andar i allt såsom träd, stenar och statyer. Detta leder till att vissa träd inte kan huggas ner¹. Dessa träd är *Ficus benghaliensis*, *Mesua ferrea* och *Sterculia foetida* (Warren, W. 2002). Tron säger att andarna skulle förlora sitt hem och istället komma in i husen. Precis som människan så kan andar vara på både bra och dåligt humör och bör därför hållas utanför hemmet. De heliga träden kan vara omsvepta med svart/vit rutiga tyg som fungerar som ett offer till andarna (fig. 8). Ibland placeras ett altare vid trädet². Det svarta i tyget representerar det negativa kraften medan det vita står för den positiva kraften³.

1 Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

2 Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

3 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

Bali har ett kastsystem som härstammar från Indien men som balineserna har en egen variant av. Här finns fyra olika sociala indelningar: tre nobla kast som kallas triwangsa och dit tillhör kungligheter, krigare (satriya), präster (brahman) och köpmän (wesia), nedanför dem finns det vanliga folket som kallas sudra (Davidsson, J. 2003).

3.2 DET TRADITIONELLA BALINESISKA KOMPLEXET

På Bali ser man på hus och trädgård (komplexet) som en enhet eller en kropp. Det går därför inte att beskriva trädgården utan att beskriva husen och deras arkitektur. Det balinesiska komplexet består av en samling halvöppna, helöppna eller slutna hus och ett tempel runt en central innergård. Allt är omgärdat av en mur. Alla hus har en bestämd placering och funktion. Uppbyggnaden av ett balinesiskt komplex styrs av regler, dessa regler är bundna till religion och tradition. Reglerna är skrivna på palmlblad och kallas asta kosali eller asta kosalia och förvaras hos prästen. Följs inte dessa regler kan man förvänta sig diverse hemskheter, såsom sjukdom, död och otrohet. Men följer man reglerna så får man tur och lycka. Andra faktorer som påverkar är klimat och funktionalitet (Davison, J. 2003).

Vi kommer att referera till sammansättningen av husen och trädgården som ”komplexet”, men också behandla dessa separat.

Fig. 9. Sowhus för de unga i familjen

3.2.1 HUSEN – SKELETT OCH KROPPSDELAR

I komplexet ingår ca. fem hus och ett familjetempel (sanggah), familjetemplet är alltid placerat mot berget Gunung Batur i nordväst (kaja). Komplexet är omringat av en mur.

Husen är: sovhus för husägaren (umah meten), huset där man mottar gäster (bale tiang sanga), sovhus för de unga i familjen (bale sakepat)(fig. 9), vävhus för kvinnor (bale sakeman), köket (paon) och risladan (lumbung) (fig. 10, se sid. 16).

Köket och risladan är placerat närmast havet i den ”lägsta” delen av komplexet, dvs. kelod. Enligt Nawa-sanghas system är detta den hinduiska guden Wisnus avdelning och Wisnu associeras till kvinnliga förfäder, liksom köket associeras till kvinnor. Direkt till vänster av familjetemplet är husägarens sovhus placerat, det är det näst viktigaste huset. Det återspeglar ägarens ställning som familjeöverhuvud och hans närhet till förfäderna. I byggandet av ett balinesiskt komplex placeras detta hus ut först och resten av husen placeras utifrån denna punkt. Husen är samlade runt en central innergård kallad natar eller latar (Davison, J. 2003).

Den balinesiska arkitekten Ide Sadhu berättar att det nuförtiden skiftar hur många hus en familj har. I hans familjs komplex har de sju hus. Detta beror på att man numera inte vill bo trångt då man anammat de västerländska bostadsidealerna. När Ide var barn så sov de flera tillsammans men idag vill familjemedlemmarna ha mer egen plats. I deras komplex finns det två hus för barnen att sova i istället för det traditionella; ett hus. Vidare berättar han att det även är en ekonomisk fråga. En fattig balinesisk familj har bara ett hus där alla funktioner (kök, sovplats osv.) ingår⁴.

Komplexet är ofta upphöjt i förhållande till gatan utanför. Detta för att förenkla dräneringen genom kanaler som rinner ut i diken vid varje sida om vägen. Det

4 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

symboliserar också den hierarkiska ordningen av markens helighet. Gatan är den lägsta och oheligaste delen och komplexets högsta punkt är familjetemplet där marken är heligast (Davison, J. 2003). Storleken på komplexet är beroende på vilket kast ägaren tillhör. Det enklaste huset som tillhör kastet sudra, alltså den vanliga mannen, kallas pekarangan som betyder någonting slutet (Davison, J. 2003).

Mått och placering spelar en central roll i balinesisk arkitektur. Utifrån olika mått på kroppsdelar avgörs längd och bredd på hela ytan av komplexet och även detaljer som t.ex. arean av dörrar och avstånd mellan husen. En annan regel är att ett hus får inte vara högre än en kokospalm⁵.

Placeringen av husen utgår från den balinesiska kompassrosen Nawa-sanga.

Kompassrosen består av nio olika rutor och åtta olika riktningar och ett center.

Komplexet delas upp i dessa nio områden, där sanggha kemulan eller pamerajan är det mest heliga och är placerat i norr i riktning mot bergen (kaja). Ingången är den mest orena och allmänna och är placerad i riktning mot havet (kelod). Arbets- och sovhusen är runt centrum av komplexet natha eller nathar (Davison, J. 2003).

Kroppen används som en metafor för att beskriva komplexet. Hela komplexet ses som en kropp med dess olika delar. Huvudet är familjetemplet, sovavdelningen och huset där gäster tas emot är armarna. Den centrala innergården representerar naveln, eldstaden är könsdelarna, köket och skafferiet är ben och fötter och där soporna kastas är anus (Davison, J. 2003).

De fyra elementen måste ingå i det balinesiska komplexet. Köket representerar elden, jorden finns redan innan komplexet byggs och luften symboliseras av de öppna byggnaderna som vinden sveper igenom. Vattnet kan till exempel vara en brunn eller en damm⁶.

Fig. 11. Ett familjetempel

3.2.2 FAMILJETEMPLET

Templet är den viktigaste institutionen på Bali och tempel finns överallt, t ex. på risfält, på marknaden, på stränderna och vid begravningsplatser. Varje balinesisk familj har ett familjetempel (Covarrubias, M. 1946) och varje by har tre tempel, ett för Shiva, ett för Brahman och ett för Wisnu⁷.

Familjetemplet skiljs från resten av komplexet med en låg mur, detta ger en avskild plats för religiösa riter. Familjetemplet består av flera små altare (fig. 11). Dessa är tillägnade olika gudar och familjens förfäder.

Fokus för den balinesiska familjen är templet. I området kring templet finns växter som används till offergåvor så som trädet Plumeria och Hibiscus⁸. Offergåvorna består av en liten korg flätad av bananblad fylld med olika blommor, ris och kakor (fig. 12). Uppbyggnaden och placeringen av templet liknar de regler och principer som styr uppbyggnaden av hela komplexet (Davison, J. 2003).

Fig. 12. Offergåva

3.2.4 ENTRÉN

Den idealiska placeringen av entrén till komplexet är västra sidan, mot kelod (Davison, J. 2003). Porten hos en välbärgad familj kan vara gjord av huggen sten och tegel,

5 Thorsten d' Heuruse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

6 Thorsten d' Heuruse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

7 I Wayan Sujendra, husägare, intervju 8 februari 2010

8 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

3.2.3 DET TRADITIONELLA BALINESISKA KOMPLEXET

- 1 Entré
 - 2 Aling-aling, en vägg som stoppar onda andar
 - 3 Den centrala innergården
 - 4 Familjetemplet
 - 5 Uma meten, sovplats för husägaren
 - 6 Bale tiang sanga, huset används för mottagandet av gäster
 - 7 Bale sakepat, sovplats för barnen och tonåringarna
 - 8 Bale sakenam, kvinnornas vävstuga
 - 9 Paon, köket
 - 10 Lumbung, risladan
 - 11 Kelod, den lägsta delen av komplexet
 - 12 Kaja, den högsta delen av komplexet
- (Davison, J. 2003)

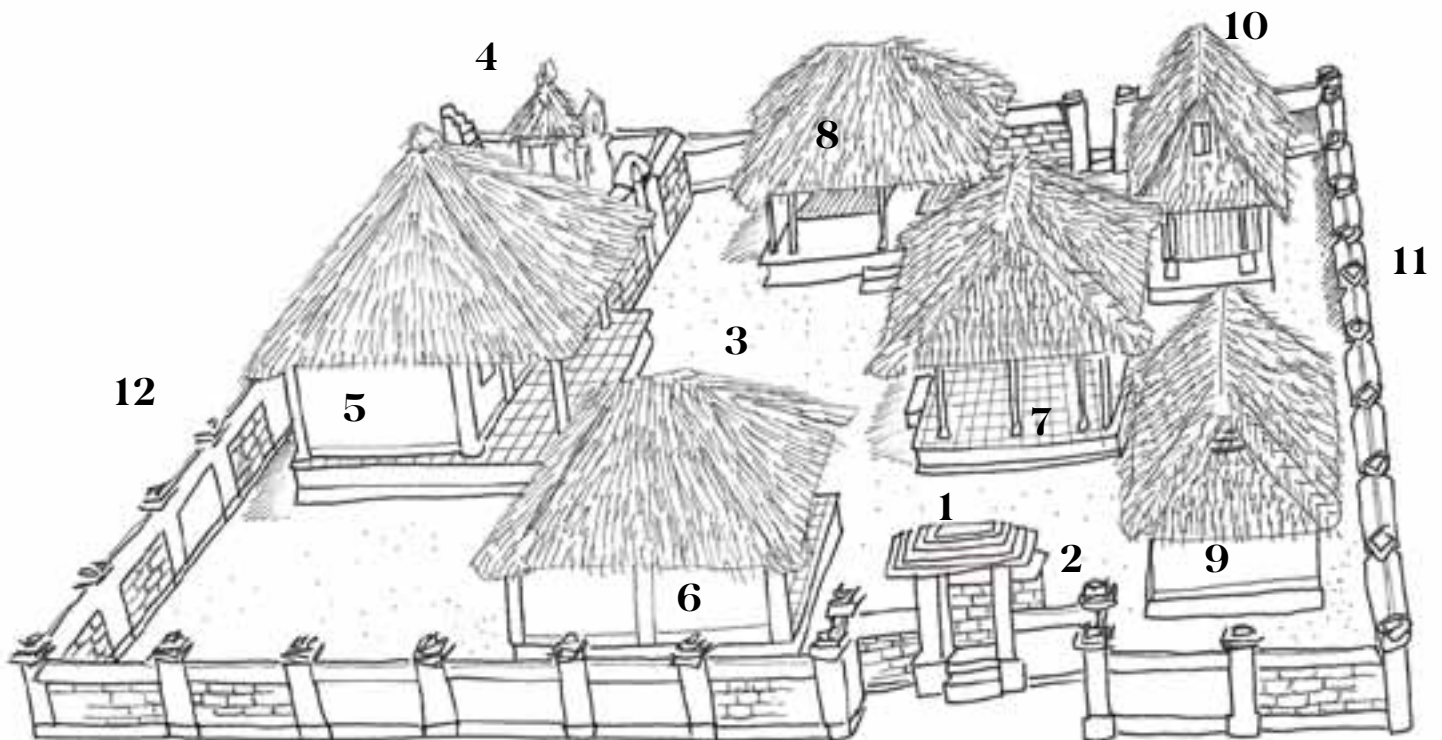

Fig. 10 Illustration Linnéa Dickson

Fig. 13. En klassisk entré till ett komplex

Fig. 14. Aling-aling prydd med guden Ganesha

Fig. 15. En entré till ett komplex

men oftast består muren av enkla pelare av lera som bär upp ett halmtak (fig. 13) (Covarrubias, M. 1946). Precis bakom ingången finns det ofta en liten vägg (aling-aling) (fig. 14). Denna vägg ska skydda komplexet mot onda andar eftersom dessa tros ha svårt för att abrupt byta sin färdriktning. Ingången är övergången mellan inne och ute. Den ska både välkomna besökare men samtidigt hålla ondskefulla krafter ute (Davison, J. 2003). På vardera sidan om porten står två altare (fig. 15) (Covarrubias, M. 1946).

3.2.5 SKULPTURER OCH TRÄSNIDERIER

Skulpturer är ett både vanligt och viktigt inslag i trädgården. Statyerna runt templet har en religiös innebörd men de övriga statyerna i trädgården kan både vara religiösa eller endast dekorativ⁹ (fig. 16, 17, 18, 19, 20). Det material som används till skulpturerna är en vulkanisk sandsten kallad paras. Den vittrar sönder snabbt och får en patina. Eftersom stenen är så mjuk och elastisk passar den bra till att formas. Paras används till tempelportar, murar, statyer och altare.

Made Wijaya anser att statyer i trädgården är mycket viktigt och utan statyer är det ingen balinesisk trädgård¹⁰.

I komplexet hittar man träsniderier på templet och på husen (fig. 21). På templet föreställer sniderierna geometriska figurer och bladverk, medan på husen är motiven djur och mytologiska figurer såsom bevingade lejon. Sniderierna kan också föreställa gudar. Varje region på Bali har en egen snideristil (Davison, J. 2003).

3.2.6 TRÄDGÅRDEN - BLOD OCH ORGAN

Det balinesiska komplexet har ingen trädgård, med västerländska mått mätt (Davison, J. 2003). Dock beror detta på hur man definierar en trädgård. Thorsten d'Heureuse anser att man inte kan säga att det finns någon balinesisk trädgård eftersom det finns så mycket regler att följa så att kreativiteten begränsas¹¹. John Pettigrew håller inte med d'Heureuse, utan menar att det i allra högsta grad finns en balinesisk trädgård. Att det inte skulle finnas plats för kreativitet motsäger han också, platsen är bara begränsad, menar Pettigrew¹².

Vi kommer att benämna området mellan husen i komplexet som trädgården. Thorsten d'Heureuse beskriver trädgården i det balinesiska komplexet som dess blod och organ. Det utgörs av innergården och utrymmet mellan husen och muren¹³ (fig. 22). Den centrala innergården fungerar som vardagsrum där familjen kan umgås.

Trädgården är inte bara till för att betraktas, utan också för att leva i¹⁴. Precis som för övriga delar i komplexet finns det regler och traditioner att ta hänsyn till i gestaltandet av trädgården. Vissa växter måste finnas¹⁵. Däremot är placeringen av växterna mer valfri. När John Pettigrew ritade en trädgård till ett tempel var han orolig för alla regler han trodde han var tvungen att ta hänsyn till. Pettigrew upptäckte dock att

9 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

10 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

11 Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

12 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

13 Thorsten d'Heureuse, intervju 29 januari 2010

14 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

15 Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

Fig 16. Stenstaty

Fig 17. Stenstaty med offerblomma

Fig 18. En stenstaty med epifyt

Fig 19. En mossbeklädd stenstaty

Fig. 20. Bilden längst till vänster: en stenstaty

Fig. 21. Närmast: träsnideri/carving

Fig. 22. En traditionell balinesisk innergård

Fig. 23. Det är vanligt med fastbundna epifyter i träden för att utsmycka stammarna

Fig. 24. Vattenkar

Fig. 25. Ett kar med näckrosor

han hade större frihet än vad han förväntat sig. Så länge de rätta växterna fanns med kunde han vara fri i sin design¹⁶.

Trädgården karaktäriseras av tom stillhet, sepi, i motsats till färgstarkt och överfullt, ramé. Historiskt har sepi dominerat, men på senare tid har ramé blivit allt vanligare, med färgstarka växter som *Codiaeum* och *Coleus*. Markytan i trädgården är ett hårt stampat jordgolv, ytorna är öppna (Warren, W. 2004). Gården är nästintill fri från vegetation förutom en del blommande träd (Covarrubias, M. 1946). I träden växer det epifyter (fig. 23), som *Platyserium* och *Phalaenopsis* (Warren, W. 2004). Mellan muren och husen hittas kokospalm, brödfrukt, papaya och banan (Covarrubias, M. 1946). Många av de växter man använder i trädgården har en praktisk funktion. De kan användas till matlagningen eller till religiösa ändamål så som offerceremonier (Wijaya, M. 1999). Vissa växter används enbart som dekoration, som orkidén är just nu modern på Bali men har ingen praktisk funktion utöver sitt dekorativa värde. Andra växter, som näckrosor har en symbolisk innebörd då gudarna anses vila i blomman. Vid templet hittar man blommande växter som *Plumeria* och *Hibiscus*, dessa används i de dagliga offerceremonierna. De kan också hittas på andra platser i trädgården. Numera används *Plumeria obtusa* även som gatuträd för att försörja hela gatans familjer med blommor till offer¹⁷. Trädets gulvita blommor ses ofta bakom öronen på balinesiska män¹⁸. Växter som används till matlagning finns nära köket¹⁹.

Som tidigare nämnts måste vissa växter användas av religiösa skäl. Dessa växter kan ha olika ståndortskrav. Exempel på detta är den fuktälskande *Heleconia* och *Bougainvillea* som föredrar en torr ståndort. Problemet har lösts genom att växterna placeras i krukor. En annan fördel är att växterna kan flyttas runt och renhållningen underlättas²⁰.

Vissa växter används som skydd mot onda andar. Gul bambu (*Phyllostachys sulphurea*) är en sådan växt som hittas vid ingången till komplexet. Den ska hindra onda andar från att ta sig in, det gör även *Rhapis humilis*²¹.

En viktig del i den balinesiska kulturen är vatten. Ordet Indonesien betyder tana aya. Tana betyder land och aya betyder vatten. Vatten används i varje ceremoni och kommer från vattenfallen i bergen där det betraktas som heligt. Vatten är alltid en del av trädgården men i vilken skepnad det uppträder är mindre viktigt (fig. 24, 25)²².

16 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

17 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

18 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

19 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010

20 Thorsten d' Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

21 Ide Sadhu, arkitekt, intervju 8 februari 2010, Thorsten d' Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010, John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

22 Thorsten d' Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

3.3 DAGENS TROPISKA TRÄDGÅRDAR - ”BALI-DAGENS MODERNA TRÄDGÅRDAR: ”BALI-STYLE”

I detta kapitel kommer vi att gå igenom hur termen ”Bali-Style” föddes och hur dagens trädgårdsdesigners refererar till det traditionella komplexet. Efter detta följer en genomgång av tre anläggningar som vi anser vara i designstilen ”Bali-Style”. När termen modern används syftar det på de hus och trädgårdar som byggts från 60-talet och framåt.

3.3.1 HISTORIEN OM ”BALI-STYLE”

På sextio - och sjuttitalen var Sanur centrum för den västerländska turismen som ökade lavinartat på Bali. Sanur var på modet och många västerlänningar flyttade dit, däribland arkitekter och konstnärer (Davison, J. 2003). Tre arkitekter som var aktiva i Sanur under denna tid var Geoffrey Bawa, Kerry Hill och Peter Müller. De trodde på att ha en lokal referens och att integrera landets kultur i sitt arbete²³. De implementerade de lokala teknikerna med en mer modern design. De använde lokalt material då de inte hade något annat material än det lokala att tillgå²⁴.

Made Wijaya anser att ”Bali-Style” startade med ovan nämnda arkitekter, men ”Bali-Style” blev inte ett begrepp förrän han själv designade Bali Hyatt i början på 80-talet²⁵. Även d’Heureuse anser att ”Bali-Style” föddes med Bawa, Hill och Müller²⁶.

Geoffrey Bawa kom ursprungligen från Sri Lanka och har inspirerat många arkitekter i Asien (Archnet, u.å.). Han är en av Made Wijayas största inspirationskällor²⁷. Bawas tillvägagångssätt var att skapa arkitektur som låg nära klimatet, naturen och kulturen. Han sammanförde den västerländska humanistiska arkitekturtraditionen med behoven och livsstilen som fanns på den plats han arbetade (Archnet, u.å.).

Bawa skapade villorna Batujimbar på Balis sydöstra kust på 1960-talet. Batujimbar var ett tidigt exempel på det som kallas ”Bali-Style”; lokala traditioner respekterades och Bawa ville bevara känslan av Bali. Batujimbar har haft stor påverkan på senare arkitektur på ön (Archnet, u.å.). Peter Müller kommer ifrån Australien och har varit yrkesverksam sedan 1950-talet. Han inspireras av olika asiatiska länders kulturer snarare än arkitekturstilar. Han har arbetat på Bali sen sjuttitalet och tar in de olika balinesiska hantverken i sin arkitektur (Drew, P. 2009-09-21). Kerry Hill har varit en inflytelserik arkitekt i Sydostasien i över 30 år. Han föddes i Perth, Australien och tog examen som arkitekt 1968. Hans första projekt utomlands var Bali Hyatt Hotell, 1973 (Australien Institut of Architects, u.å.).

Under sjuttio - och åttitalen ökade turismen än mer och många lyxiga hotell började byggas. Ett av de tidigare var Bali Beach Hotel i Sanur. Hotellet var byggt i en modernistisk stil och passade inte alls in i de pittoreska omgivningarna. Efter detta har dock regeln att ”hus får ej överstiga en kokospalm” följts för att ta hänsyn till den

23 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

24 Thorsten d’Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

25 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

26 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

27 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

Fig. 26. Ett badrum med öppna väggar - ute möter inne

Fig. 27. En stenstaty på Four Seasons Resort

ursprungliga arkitekturstilen på Bali (Davison, J. 2003).

Under 80-talet designade Made Wijaya trädgården på Bali Hyatt. Hotellet blev starten på ett nytt sätt att se trädgårdar som en viktig del av hotellupplevelsen. Stilen har kopierats i den tropiska världen många gånger (Davison, J. 2003).

På 1990-talet kom nästa turistvåg, nu med en lyxigare framtoning och kraven höjdes på hotellen. Detta skapade en stil liknande den tidigare, där balinesiska element läggs till en internationell hotellstil, men nu med en högre standard. De utlänningar som gjorde Bali till hem byggde lyxiga hus med balinesiska influenser (Davison, J. 2003).

Det finns vissa element som återkommer i "Bali-Style". Rymliga verandor, de traditionella halmtaken, murar, badrum under bar himmel och en känsla av att det inte är någon skillnad på inomhus och utomhus (fig. 26) (Davison, J. 2003).

3.3.2 DAGENS TRÄDGÅRDSDESIGNERS PÅ BALI

Den moderna trädgårdsdesignen varierar. Vissa landskapsarkitekter vill efterlikna det mer formella traditionella arrangemanget med vatten, innergårdar, statyer och ett fåtal strategiskt utplacerade växter. Andra landskapsarkitekter använder sig av en mer naturlig stil där trädgården smälter samman med den grönskande omgivningen, där tomtgränsen blir otydlig (Warren, W. 2004). En landskapsarkitekt som arbetar enligt den senare principen är John Pettigrew. För honom är det en komplimang om någon tror att hans trädgårdar inte är konstgjorda, utan alltid har funnits där²⁸.

Pettigrew säger att det är alla accessoarer; skulpturer och träsniderier, som utmärker den moderna trädgården på Bali. Trädgårdarna har rena linjer och ofta fristående, skulpturala lampor. Han antar att det hela är taget från tempelträdgårdar. Han beskriver "Bali-Style" som någonting många tar miste på som den generella tropiska stilen som finns i hela den tropiska världen. Det som skiljer ut just "Bali-Style" är användandet av de balinesiska skulpturerna och träsniderierna; de lokala referenserna²⁹ (fig. 27).

d'Heureuse menar att "Bali-Style" inte är baserat på den traditionella balinesiska trädgården utan bara handlar om att använda lokala material och tekniker.

Designmässigt är det samma moderna arkitektur man hittar i hela den tropiska världen³⁰. Wijaya har liknande åsikter. Den stil som används runt ekvatorn är en polerad, naturlig, engelsk trädgårdsstil. Även fast balinesiska element används som statyer, paviljonger och vatten så är det i grunden fortfarande en polerad, naturlig tropisk trädgård där man lägger till hantverk och accenter³¹.

Precis som Bawa och Müller, ställdes Thorsten d'Heureuse inför problematiken att det endast fanns de lokala materialen att tillgå när han kom till Bali i början på 1980-talet. Han anser dock att detta var en välsignelse för hans kreativa utveckling, då han fick skapa allt själv, till och med de enklaste dörrhandtag. Detta gjorde hans arbete speciellt och gav det en lokal prägel. Det första d'Heureuse gör när han börjar arbeta med ett projekt är att inventera miljön och se vilka material som finns tillgängliga; växter, sten

28 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

29 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

30 Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

31 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

och markmaterial. Altarna i trädgårdarna är väldigt viktiga men de behöver inte se ut som klassiska altare utan det går att designa dem hur som helst³².

John Pettigrew berättar att han främst är inspirerad av naturen och anser att det är viktigt med de lokala referenserna. Han får inspiration från det som omger honom, skulpturerna, naturen och den balinesiska hantverkskulturen. Han använder alltid lokala material och växter. Detta för att trädgården inte ska skilja ut sig från omgivningen. Pettigrew anlitar alltid lokala snickare och skulptörer till de accenter han använder i sin design. Det är omöjligt och jobba i ett land utan att ta in kulturen³³. Made Wijaya tycker det vore galenskap att inte använda lokala material när de finns tillgängliga. Utomhus ser det alltid bättre ut med lokala material, men inomhus går det bra att ha mer vågade material. Wijaya anser att det är viktigt att använda kulturella referenser, det måste finnas en lokal anknytning. Men det får inte gå till överdrift, t.ex. skulle det bara se fånigt ut med balinesiska paraplyer i trädgården. Istället för att dränka arkitekturen i accessoarer ska landskapsarkitekten komplettera arkitekturen. Det måste även vara harmoni och balans mellan naturligt och konstgjort³⁴.

Något annat som Pettigrew tar i beaktande är miljö. Återanvända material och hållbara trädgårdar är aktuellt just nu. Han jobbar med naturen och inte mot den och är det möjligt använde han alltid återvunnet timmer. Att använda inhemska och ståndortsanpassade växter leder till att vattenkonsumtionen minskar. En annan sida, är att det bli både billigare och lättare att använda lokala material och växter³⁵.

Då alla hus på Bali har ett tempel och offerceremonier är en central del av livet, använder John Pettigrew alltid växter som används till offerceremonier, t.ex. *Plumeria* och *Hibiscus*, när han designar en trädgård. Då Pettigrews främsta inspirationskälla är naturen använder han sig av naturliga element, som vildväxande buskar och träd. När det kommer till plantor beskriver Pettigrew sig själv som en snobb. Han är selektiv med sitt växtmaterial och planterar ofta mycket av samma växt i sjök. Varigerade och starkt färgade plantor, som krotener ogillar han. Då han försöker ge ett så naturligt intryck som möjligt vill han inte använda för mycket färg. Han balanserar färger och skulle aldrig kombinera gult, orange och rött. Använder han en stark färg som gult kombinerar han den alltid med vitt³⁶.

Växtmässigt blandar Made Wijaya de engelska designtraditionerna, som kontraster i textur, med de lokala tropiska plantornas färgsprakande överdådighet (Davison, J. 2003). Wijaya anser att det viktigaste inte är att ha en stor variation av växter, eller hur ovanliga de är, det viktiga är det skulpturala och formen. Han ser sig själv mer som en skulptör än en "plants man". Wijaya vill kontrollera hela processen, allt från växtval till ljusarrangemang och andra accessoarer.

*"I'm really an artist I can't stand being responsible of ugliness I have to control everything and it's a matter of, if one thing is wrong it upsels the whole painting"*³⁷

32 Thorsten d' Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

33 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

34 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

35 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

36 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

37 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

Fig 28. Pool på Villa Kelicki

Fig 29. Naturlig flod

Fig 30. Bali Hyatt

Fig 31. Öppna gröna ytor på Bali Hyatt

Wijaya berättar att han ibland får höra att alla hans trädgårdar ser likadana ut. Men han säger att han, precis som Picasso, har en signaturstil. Det är så konstnärer arbetar³⁸.

Att vatten spelar en central roll i de moderna trädgårdarna beror inte bara på att det används traditionellt. I det heta fuktiga klimatet utgör vatten en svalkande oas och därför integrerar de flesta arkitekter någon form av vatten i sin design. Pooler, dammar med vattenväxter, fontäner och källor finner man i de flesta trädgårdar (fig. 28). Naturligt på Bali finns det mycket vatten; floder, bäckar, vattenfall och sjöar (fig. 29). Detta integreras i trädgårdsdesignen som konstgjorda element och knyter på så sätt samman naturen med trädgården (Davison, J. 2003). Detta är något Thorsten d’Heureuse arbetar med och i alla hans projekt ingår spektakulära pooler³⁹. Made Wijaya jobbar också mycket med vatten och älskar springbrunnar, vilka är typiska traditionella element från det balinesiska komplexet⁴⁰.

3.3.3 TRE MODERNA TRÄDGÅRDAR

Här följer exempel på tre trädgårdar. De är alla exempel på ”Bali-Style” i praktiken, men på olika sätt.

Hotell Bali Hyatt - Hotellens trädgårdar sträcker sig 36 tunnland längs med Sanurs kust (fig. 30) (Warren, W. 2002). Tidigare var det en kokosnötsodling (Warren, W. 2004). Hotellet byggdes 1973 och har haft åtskilliga designers som arbetat med det sedan dess. Kerry Hill var den första och han planerade vattenträdgårdar och frodiga planteringar med hjälp av landskapsarkitekten Ketut Reilly. Hill ville skapa en mjuk kontrast till hotellbyggnaden i betong. 1981 genomgick trädgården en omfattande rekonstruktion under Made Wijayas och Ketut Marsas ledning. Vissa av planteringarna gjordes om och en tropisk trädgård skapades. Till största delen innehöll den starka färgkombinationer i växtmaterialet och tog upp en stor del av Bali Hyatts område. Wijaya tillförde även statyer och andra objekt skapade av lokala balinesiska konstnärer. Idag är hotellträdgården full av färggranna växtkombinationer i de breda rabatterna. På de mer traditionella innergårdarna som ligger i anslutning till hotellet växer de klassiska växterna *Bougainvillea*, *Hibiscus*, och *Plumeria* (Warren, W. 2002).

Landskapsdesignen består av terrasser, innergårdar och vattenträdgårdar. Till detta läggs balinesiska element som kukul – torn (balinesiskt vattentorn) och portar, lampor, terrakotta fontäner, reliefer, stenkar, och statyer som har blivit synonymt med ”Bali-Style” över hela världen (Davison, J. 2003). Grönytor utgör en stor del av trädgården (fig. 31) (Warren, W. 2004).

Four Seasons Resort - En av de mer spektakulära och prisbelönta resorterna på Bali⁴¹. Anläggningen, med sina 35 tunnland, ligger på Balis sydvästra kust i Jimbaran. Ståndorten är sandig jord med kalksten, knappast idealiskt för att skapa en tropisk trädgård. Men Made Wijaya lyckades genom att använda växter som *Bougainvillea*, *Agave*, *Adenium*, *Pandanus* och *Plumeria* (Warren, W 2004).

38 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

39 Thorsten d’Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

40 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

41 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

Fig. 32. Hus på Four Seasons byggda i en balinesisk traditionell stil

Fig. 33. En pool med inspiration från naturen, Four Season Resort

Fig. 34. Villa Bebek

Fig. 35. Staty på Villa Bebek

Resorten består av sju små byar med hus i traditionell balinesisk stil (fig. 32) och en trädgård som länkar dem samman (Warren, W. 2002). Made Wijaya designade trädgårdsanläggningen som tog två och ett halvt år att färdigställa och sköts av 100 trädgårdsmästare (Warren, W. 2002). Under 1990-talet blev Johan Pettigrew ny designer för anläggningen. Han skapade bl. a. en köksträdgård, som hotellgästerna kan använda sig av i matlagningskurser som arrangeras på resorten⁴². The Four Seasons illustrerar tydligt kopplingen mellan en traditionell balinesisk by och en noggrant planerad modern resort (fig. 33) (Davison, J. 2003).

Villa Bebek - Designades 1990 och ligger i Sanur. Det är idag Made Wijayas hem, kontor och experimentyta. Från början designades Villa Bebek som ett komplex med tre hus för uthyrning samt ett litet hus för ägaren. Designen har nu ändrats om till ett mer öppet komplex då den tidigare designen gav en labyrintliknande effekt då husen krävde avskildhet. Idag består komplexet av stora dammar med exotiska växter, fontäner och statyer (fig. 34, 35, 36). Det påminner i sin utformning om ett traditionellt balinesiskt muomringat komplex, med traditionella portar som leder in till små innergårdar (fig. 37). Flera dammar har tillförts för att kunna demonstrera möblemang och trädgårdslampor. Idag är Villa Bebek som ett museum för balinesisk trädgårdskonst och består av tio hus med en pool i mitten. På många ställen hittar man balinesiska portar (Wijaya, M. 1999). Vid poolen finns en pergola täckt av vitblommig *Thunbergia grandiflora*. Runt om i trädgården är konstföremål, som Wijaya har samlat på sig under sina resor i Indonesien, placerade. Även lokala skulptörers verk finns representerade (Warren, W. 2002).

De olika vattenelementen fungerar som rumsavdelare men utan att begränsa sikten. I vissa dammar finns trampstenar, dessa är både dekorativa och används som passager till altare⁴³. Växter som finns i komplexet är bl. a. sådana som används till offerceremonier, *Plumeria*, *Hibiscus*, och *Cordyline* (Wijaya, M. 1999).

Fig. 36. Trampstenar i en damm på Villa Bebek

Fig. 37. En traditionell port på Villa Bebek

42 John Pettigrew, trädgårdsdesigner, intervju 3 februari 2010

43 Made Wijaya, trädgårdsdesigner, intervju 2 februari 2010

4. DISKUSSION

I det här avsnittet kommer vi att redogöra för våra egna observationer och diskutera dessa i relation till den information vi fått via litteratur och intervjuer. Vi kommer också att diskutera vad som utgör "Bali-Style".

4.1 ETT TRADITIONELLT KOMPLEX?

I familjen Sadhus komplex var husen placerade enligt Nawa-Sangha. Vi hittade skulpturer, både med en religiös innebörd och endast dekorativa. I komplexet fanns även ett tempel där kvinnor sågs offra gåvor till gudarna, vilket måste finnas för att det ska vara ett traditionellt komplex. Vatten gick att hitta i stora kar med bland annat lotus och runt innergården var växter i kruka placerade. Alla de traditionella växterna, som Cordyline och Plumeria, fanns representerade. Vid ingången fanns en aling-aling. Allt stämde med det vi läst och den information vi fått från muntliga källor, alltså anser vi att komplexet är traditionellt.

Familjen Sujendras komplex påminde mycket om Ide Sadhus komplex med ovannämnda detaljer och vi kunde därför även säga att detta var traditionellt. En sak som dock skilde komplexen åt var att familjen Sujendra hade två altare vid entrén. Hos familjen Sadhu saknades detta, men vi tycker inte att det är avgörande i bedömningen huruvida komplexen var traditionella.

En annan skillnad var att familjen Sadhu hade fler hus än normalt. Detta förklarade Ide Sadhu som ett uttryck för den modernisering Bali har genomgått på grund av inflytandet från väst via turismen. Det balinesiska komplexet som vi har beskrivit är det traditionella och gammeldagsa komplexet. Precis som allt annat moderniserar Bali och då kan man fråga sig vart går gränsen mellan traditionellt och modernt? Det är en glidande skala som är svår att svara på. De platser vi besökt var inte svåra att avgöra då de var så pass moderna eller traditionella. Men skulle man bygga t. ex. ett hotell som liknade komplexet än mer skulle det bli svårt att avgöra om det är "Bali - Style" eller traditionellt då vi inte kan peka ut en faktor som gör om det till ett traditionellt komplex.

Fig. 38. Det naturliga möter det konstgjorda på Villa Kelicki

Fig. 39. Pool på Villa Kelicki

4.2 ARBETAR D'HEUREUSE, PETTIGREW OCH WIJAYA ENLIGT "BALI-STYLE?"

Hos Made Wijaya anser vi att det finns tydliga bevis för detta. På Villa Bebek som är Wijayas skapelse, hittas skulpturer, inslag av vatten, växter i kruka och träsniderier. Hela anläggningen är uppbyggt på ett liknande sätt som ett traditionellt balinesiskt muromgärdat komplex. Öppna, halvöppna och stängda hus – ute möter inne. Växter som används i den traditionella trädgården hittade vi här. På Bali Hyatt, som enligt Wijaya satte "Bali-Style" på kartan, observerade vi att vatten är ett centralt inslag i form av dammar, bäckar, vattenfyllda kar och pooler. Traditionella element såsom statyer, växter i kruka och träsniderier fanns på otaliga platser. På området fanns även ett tempel. Förutom de traditionella inslagen så gick anläggningen i en engelsk parkstil anser vi. Även på Wijaya - designade Villa Kelicki (fig. 38, 39) finns liknande bevis så

Fig. 40. Pool på Taman Bebek

som vatten, religiösa växter, statyer och öppna hus. Taman Bebek är ännu en av Made Wijayas skapelser i form av ett område med hotellvillas och naturlika planteringar. Där fanns slingrande gångar, dammar, pooler (fig. 40) och statyer. Växtmaterialet var det klassiska och här var designen också "Bali-Style".

På Four Seasons är det svårt att avgöra vem som gjort vilka delar av designen. John Pettigrew säger sig ha ändrat det mesta av Made Wijaya ursprungliga design, medan Wijaya säger motsatsen. Men det spelar kanske inte så stor roll eftersom här är känslan av "Bali-Style" påtaglig. Till sin uppbyggnad påminner Four Seasons om en balinesisk by. Husen liknar de traditionella balinesiska husen med halmtak men sätts här i en modern och lyxig kontext. Även växtmaterialet är det klassiska och muromgärdade gångar för tankarna till "Bali-Style". På Four Seasons finns även en köksträdgård som gästerna får använda i hotellets matlagningskurs. Här skulle man kunna dra en parallell till den traditionella trädgården där alla växter har en funktion. Men samtidigt är det en aning långsökt då köksträdgårdar går att hitta på varje kolonilott och det gör dem ju inte balinesiska.

Mycket skiljer John Pettigrew och Made Wijayas åsikter om design åt. Pettigrew eftersträvar en naturlig känsla där gränserna mellan trädgård och vildmark suddas ut. Han vill att färgerna ska vara finstämda. Wijaya å andra sidan har ett färgsprakande, teatralt uttryck som visar sig tydligt på Bali Hyatt (fig. 41). Dock anser vi att de båda männens designstil tydligt speglar "Bali-Style". Det som knyter dem samman är det lokala referenserna. John Pettigrews kreation Ubud Hanging Gardens ger ett elegant och naturligt intryck och här finns många av de element som representerar "Bali-Style"; mossbeklädda statyer, altare och framför allt de traditionella växterna (fig. 42, 43, 44).

Förutom dessa anläggningar så besökte vi två trädgårdar designade av andra personer. Den första anläggningen var den ekologiska resorten Bamboo Indah designad av Jon och Cynthia Hardy (fig. 45). Denna anläggning föll utanför "Bali-Style" då husen var javanesiska och vi hittade inte tillräckligt många av de kriterier som gör en anläggning till "Bali-Style". Alltså finns det trädgårdsdesigners som inte arbetar i "Bali-Style" på Bali, dock faller dessa utanför ramen för denna uppsats.

Den andra anläggningen var ett privatägt hus i centrala Ubud designad av Cornelius Choy. Här fanns statyer, urnor med vatten, traditionella växter och detta möttes med en modern och avskalad stil, alltså "Bali-Style" (fig. 46, 47).

Då vi inte kunde besöka någon av Thorsten d'Heureuse anläggningar, vilket var tråkigt så vi fick utgå från hans egen utsaga och de skisser han visade oss för att avgöra om han arbetar i "Bali-Style", vilket vi anser att han gör. d'Heureuse specialitet är spektakulära pooler och vatteninstallationer i en modern kontext. Detta blandar han med typiska balinesiska traditionella element.

4.3 HUR UTMÄRKANDE ÄR EGENTLIGEN DE ELEMENT SOM ÄR TYPISKA FÖR "BALI-STYLE"?

Växter i kruka, är exempelvis något som går att hitta i andra kulturer och trädgårdsstilar. Vatten är ett viktigt element i exempelvis arabiska trädgårdar och går därför kanske inte att använda som ett kriterium för att en trädgård är typiskt balinesisk. Ute möter inne är också vanligt i tropisk arkitektur över hela jorden. Så vad gör dessa element balinesiska? Vi skulle säga kontexten. För att återgå till vattnets roll så gör självklart inte en damm en trädgård balinesisk. Men för man samman dammen med andra balinesiska element som lokalt tillverkade skulpturer och träsniderier och placerar dessa i en modern design, då har man skapat "Bali-Style". Det som avgör

Fig. 41. Made Wijayas färgexplosion på Bali Hyatt

Fig. 42. Mossbklädd kruka på Ubud Hanging gardens

Fig. 43. Extravaganta pooler på Ubud Hanging Gardens

Fig. 44. Traditionella vassstak på Ubud hanging Gardens

Fig. 45. Bamboo Indah

Fig. 46. Ubud Gardens med utsikt över pool och det öppna huset

Fig. 47. Vy över Ubud Gardens trädgård

är den lokala anknytningen, de lokala materialen. Ett exempel på detta är Bamboo Indah. Här hittade vi traditionella element som vatten och köksväxter, men det var inte "Bali-Style" enligt oss. Trots att vi hittade de traditionella elementen saknades den balinesiska kontexten då husen var byggda i en javanesisk arkitekturstil. Det fanns inget tempel, statyer saknades och likaså den eleganta hotellstilen. Det var en genomgående gammaldags känsla. Det material som användes var lokala men det användes inte som i ett traditionellt balinesiskt komplex eller på ett modernt sätt, vilket gör att vi inte kan benämna Bamboo Indah som en anläggning i "Bali-Style".

5. SLUTSATS

Det är inte bara den traditionella trädgården som har format ”Bali-Style”. Det är ingen homogen stil utan kan skifta efter designerns tycke och smak. Med största sannolikhet har ”Bali-Style” påverkats av andra faktorer som till exempel kolonialismen. Man kan också tänka sig att trädgårdsdesignerns egen kultur och hemland påverkar designen av anläggningarna, om designern är utlänning.

Så hur relaterar då dagens trädgårdsdesigners till den traditionella balinesiska trädgården? Det som främst utmärker sig är användandet av de lokala materialen och de lokala hantverken som inte tillhör någon annan kultur än den balinesiska. Med lokala material menar vi det byggmaterial som går att hitta på Bali. Med hantverk menar vi lokalt producerade stenstatyer och träsniderier. De traditionella växterna verkar vara oundvikliga, då i stort sätt varje hus på Bali, både bostadshus som hotell, har ett tempel eller altare. Det leder till att de växter man behöver som används i offerceremonierna måste integreras i designen av trädgården.

De övriga kriterierna så som vatten, ute möter inne och växter i kruka är alla delar av ”Bali-Style” men kräver andra komponenter för att bli ”Bali-Style”.

Det här arbetet har gett oss mycket inspiration. Det var intressant att se hur det spirituella kombinerades med det funktionella i trädgården. I vårt sekulariserade samhälle känns religion i trädgården främmande men visst är vår trädgård andlig för dess ägare, även om det är mer subtilt.

6. REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR

Covarrubias, Miguel. (1946). *Island of Bali*. Singapore: Periplus Editions

Davison, Julian. (2003) *Introduction to balinese architecture*. Singapore: Periplus Editions

Warren, William. (2004) *Balinese gardens*. Singapore: Periplus Editions

Warren, William. (2002) *The tropical garden*. Singapore: Thames and Hudson Ltd

Wijaya, Made. (1999) *Tropical garden design*. Singapore: Thames and Hudson Ltd

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Archnet. Hemsida. [online] (u.å) Tillgänglig: http://www.archnet.org/library/parties/one-party.jsp?party_id=73 [2010-03-03]

Australian Institute of Architects. Hemsida. [online] (u.å) Tillgänglig: <http://www.architecture.com.au/i-cms?page=7589> [2010-03-03]

Peter Muller International. Hemsida. [online] (2009-09-21) Tillgänglig: <http://www.petermuller.org/> [2010-03-03]

BILDER

Alla bilder är tagna av författarna.

Bilden på sid 10. fig. 4 på Made Wijaya används med tillstånd av Made Wijaya, PT Wijaya Tribwana Int.

7. BILAGOR

Bilaga 1: Växter på Bali. Fotografier tagna av författarna.

Bilaga 2: Karta över Bali. Illustrerad av Linnea Dickson

Bilaga 3: Intervjufrågor

BILAGA 1: VÄXTER PÅ BALI

Adiantum cvs - adiantum. Används som trädgårdsväxt men finns även som vild (Warren, W. 2005)

Alocasia macrorrhiza - elephant ear. Stora blad som ofta syns på de moderna anläggningarna (Warren, W. 2005)

Alpina purpurata - röd ingefära. Används i matlagning och mediciner¹

Artocarpus altilis - breadfruit. Odlas främst för sina vackra mörkgröna blad men är även ättlig (Warren, W. 2005)

1. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

Artocarpus heterophyllus - jackfruit. Ett träd som kan 20 meter högt och har upp till en meter långa taggiga frukter med ätliga frön (Warren, W. 2005)
(Bild saknas)

Bougainvillea cvs - Finns överallt på Bali i både städer och trädgårdar. En vacker klätterväxt med blommor i olika färger

Cinnamomum verum - kanel. Har röda årsskott och barken används som krydda²

Cordyline fruticosa - bloddracena. En inhemsk växt i sydostasien med rosa blad. Planteras ofta i templets omgivning, men används även dekorativt i trädgårdar (Warren, W. 2005)

Cocos nucifera - kokosnötspalm. Vanlig palm på Bali

Costus speciosus - crape ginger. Har en speciell och vacker blomma

Till höger: ***Cyperus papyrus*** - papyrus. Prydnadsväxt som växer i vattenfyllda urnor och dammar i trädgårdar och på hotellanläggningar (Warren, W. 2005)

Till vänster: ***Cyathea cv*** - trädormbunke. Vanlig i trädgård och på hotellanläggningar

Till vänster: ***Delonix regia*** - flamboyant. Ett fint prydnadsträd som kan bli upp till 18 meter högt med vackra eldröda blommor (Warren, W. 2005)

Dracaena marginata - kantdracena. Vanlig i balinesiska trädgårdar
(Bild saknas)

Till höger: **Etlingera elatior** - röd sackelingefära. Används i matlagning³

Till vänster: **Ficus benghalensis** - banyan tree. Det finns olika sorter; Pule och Kopoch. I Indien och Sydostasien tror människorna att dessa träd befolkas av andar (Warren, W. 2005). Trädet är heligt men det är först när det blivit stort som andarna flyttar in. Därför får trädet inte sägas ner för då flyttar andan in i boningshuset istället. Trädet planteras bl. a. vid begravningsplatser men aldrig i trädgårdar. Då trädet inte får sägas ner byggs vägar runt trädet för att bevara det⁴. Har lyftrötter som hänger från grenarna och bildar långa pelare (Warren, W. 2005)

3. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju, 8 februari 2010

4. Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

Garcinia mangostana - mangostan. Har en söt ätlig frukt balden används i offerceremonier⁵

Nedan: ***Hymenocallis littoralis*** - strandspindellilja. Spindellika vita smala kronblad

Heliconia cvs - Finns många olika arter som används som dekoration i trädgårdar och på hotellanläggningar

Hibiscus cvs - hibiskus. Planteras nära altaret och används i offerceremonier men är också vanlig i trädgårdar och på hotellanläggningar⁶

5. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

6. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

Jacaranda mimosifolia - jakaranda. Ett buskligt träd som kan bli tio meter högt med lila små blommor i klasar (Warren, W. 2005)

Musa cvs - banan. Används både som dekoration och för fruktens skull

Nelumbo nucifera - lotus. Tros vara viloplatz för gudar och nymfer (Covarrubias, M. 1946)

Ophiopogon cvs - ormskägg. Olika sorter ses i trädgårdar och på hotellanläggningar som prydnadsväxt

Pistia stratiotes - water lettuce. Hittas i vattenfyllda krukor och urnor och har ett sallatliknande utseende

Platycerium cvs - älgghornsbräken. Ses ofta fastbundna på trädstammar⁷

Plumeria obtusa - frangipani. Har blommor som används i offerceremonier. Balinesiska män brukar ha den vita fembladiga frangipaniblommen bakom örat. Dessa vackra träd planteras alltid nära altaret, men har nu på senare år börjat planteras överallt som prydnadsträd. Frangipanin påträffas ofta på muslimska begravningsplatser (Warren, W. 2005)

Nedan: ***Plumeria cvs***

Ovan: ***Plumeria rubra***

Phyllostachys sulphurea - gul bambu. Tros skydda huset mot onda andar men används även i dekorativt syfte⁸

Ravenala madagascariensis - traveller's palm. Det tar tre år innan denna solfjäderstika palm får en stam⁹

8. Thorsten d'Heureuse, trädgårdsdesigner, intervju 29 januari 2010

9. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

Rhapis humilis - lady palm. 'Tros skydda hemmet från onda andar då bladen liknar händer'¹⁰

Solandra grandiflora - solandra. Kommer ursprungligen från Spanien¹¹

Tabernaemontana divaricata - fjärilsgardenia. Har en vit liten propellerlik blomma som doftar gott på natten¹²

Thunbergia cvs - svartöga. En klätterväxt med stora blommor i olika färger

10. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

11. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

12. Runta Arimbawa, trädgårdsmästare, intervju 8 februari 2010

REFERENSER BILAGA 1

TRYCKTA KÄLLOR

Warren, William. (2005) Tropical garden plants. China: Thames and Hudson Ltd

BILAGA 2: KARTA ÖVER BALI

Illustration : Linnéa Dickson

BILAGA 3: INTERVJUFRÅGOR

Frågor ställda till Made Wijaya, Thorsten d’Heureuse och John Pettigrew vid olika tillfällen.

Name, occupation, nationality?

Can you please tell us about your educational background?

What brought you to Bali in the first place?

In which countries have you been working?

What is special working on Bali?

What kind of project do you mostly do?

Our subject is to find out what is the Balinese garden style, do you know what it is? Is there something called it?

In the book tropical garden design there is something called “Bali - Style”. What is this? Is it the traditional Balinese garden or the contemporary tropical garden? What do you think separates them?

What do you know about the traditional Balinese gardens?

Do you connect your style to the traditional Balinese garden? How?

Plants?

Water, how do the Balinese use it in the garden compared to how you use it?

Hard materials?

Aesthetics?

What kind of part does the religion have in the garden design?

What kind of garden does a normal Balinese family have? Do they have the traditional garden?

What is the Balinese relation to gardens?

Is there a lot of Hinduistic symbolism with the plants?

Is “Bali - Style” based on the traditional Balinese garden?

Is there a difference between the Balinese garden in the mountains and the ones on the coastline?

Can you make a Balinese garden in Sweden?

